

ADAM BARCIKOWSKI, PAWEŁ MIKOŁAJ LORO

Biomasa igliwia oraz cechy dendrometryczne samosiewów sosny (*Pinus sylvestris* L.) młodszych klas wieku, rozwijającej się na siedlisku boru świeżego

Needle Biomass and Dendrometrical Features of Scots pine (*Pinus sylvestris* L.) Natural Regeneration Seedlings of Younger Age Classes, Growing on a Fresh Coniferous Forest Site

Wstęp

Dotychczasowe badania cech dendrometrycznych sosny (*Pinus sylvestris* L.) prowadzone były dla drzew i drzewostanów wyrosłych w uprawie i poddanych zabiegom pielęgnacyjnym. Wśród bogatej literatury tego zagadnienia sięgającej XIX wieku niewiele jest prac opisujących drzewa wyrosłe jako samosiewy. Wynika to m.in. z marginalnej roli, jaką pełnią odnowienia naturalne w całości gospodarki leśnej — przykładowo tylko 4,8% nowo założonych upraw leśnych w Polsce w roku 1992 pochodziło z odnowienia naturalnego (7). Obawa leśników przed prowadzeniem odnowień naturalnych wynika z ryzyka związanego z tym typem gospodarowania. Nie bez znaczenia jest również brak dostatecznej wiedzy, a zwłaszcza brak właściwej klasyfikacji podrostów samosiewnych (2).

Praca poniższa ma na celu częściowe uzupełnienie wiedzy dotyczącej cech dendrometrycznych sosny w odnowieniach naturalnych. Zawiera ona wyniki pomiarów głównych cech dendrometrycznych samosiewów oraz wielkości ich aparatu fotosyntetyzującego. Na wzór prac Lemkego (3–6) podjęto próbę ustalenia związków między wielkością aparatu fotosyntetyzującego drzew a innymi cechami dendrometrycznymi.

Materiał i metody

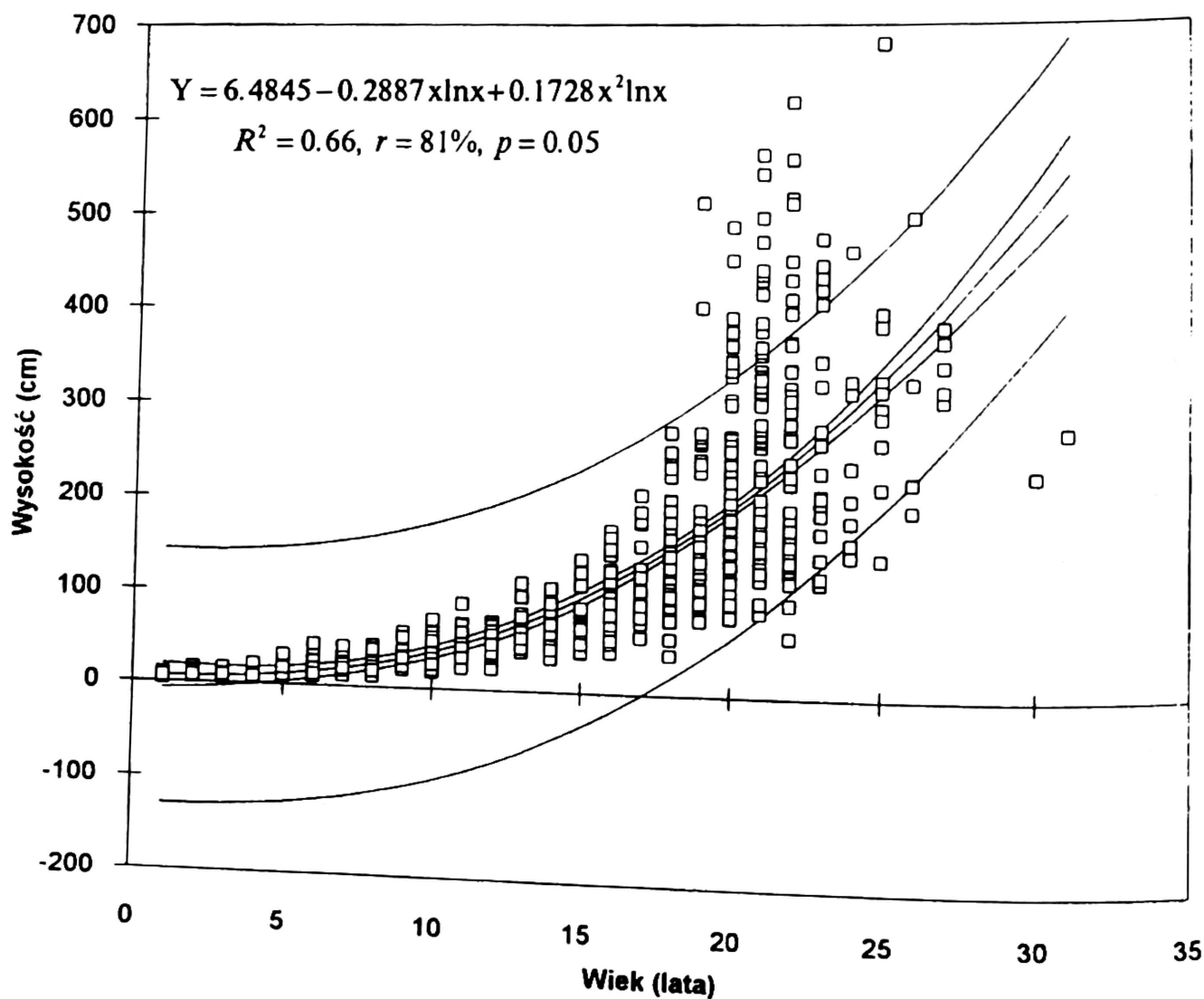
Badania przeprowadzono na terenie Nadleśnictwa Przymuszewo leżącego na obszarze Borów Tucholskich, w oddziale 122 wchodzącym w skład obrębu Laska. Pod okapem

120-letniego drzewostanu sosnowego rozwinął się samosiewnie bardzo liczny podrost sosnowy. W zbiorowisku tym wyznaczono 4 poletka o powierzchni 100 m² każde, różniące się stopniem rozwoju samosiewu (od nalotu sosny na 1 poletku, do 'tyczkowiny' na poletku 4). Na poletkach tych zmierzono wysokość, pierśnicę, średnicę w odziomku oraz określono wiek wszystkich okazów sosny tworzącej naturalne odnowienie. Mierzone cechy należą do najistotniejszych parametrów określających jakość podrostu sosnowego (1).

Całość pomierzonych osobników podzielono na klasy grubości. Z każdej klasy wybrano drzewo modelowe, po ścięciu którego oberwano wszystkie igły, następnie po wysuszeniu ich w temp. 85°C przez 48 godz. określono wielkość suchej masy igliwia. Opracowanie statystyczne przeprowadzono przy użyciu programu TBLCURVE firmy Jandal.

Wyniki

Ogółem zmierzono 822 okazy samosiewów sosny zwyczajnej (*Pinus sylvestris* L.). Zależność między wiekiem a wysokością samosiewów (ryc. 1) opisuje funkcja wyrażona wzorem:

RYC. 1. Zależność pomiędzy wiekiem a wysokością samosiewów sosny zwyczajnej

$$y = 6,4845 - 0,2887x \ln x + 0,1728x^2 \ln x$$

gdzie:

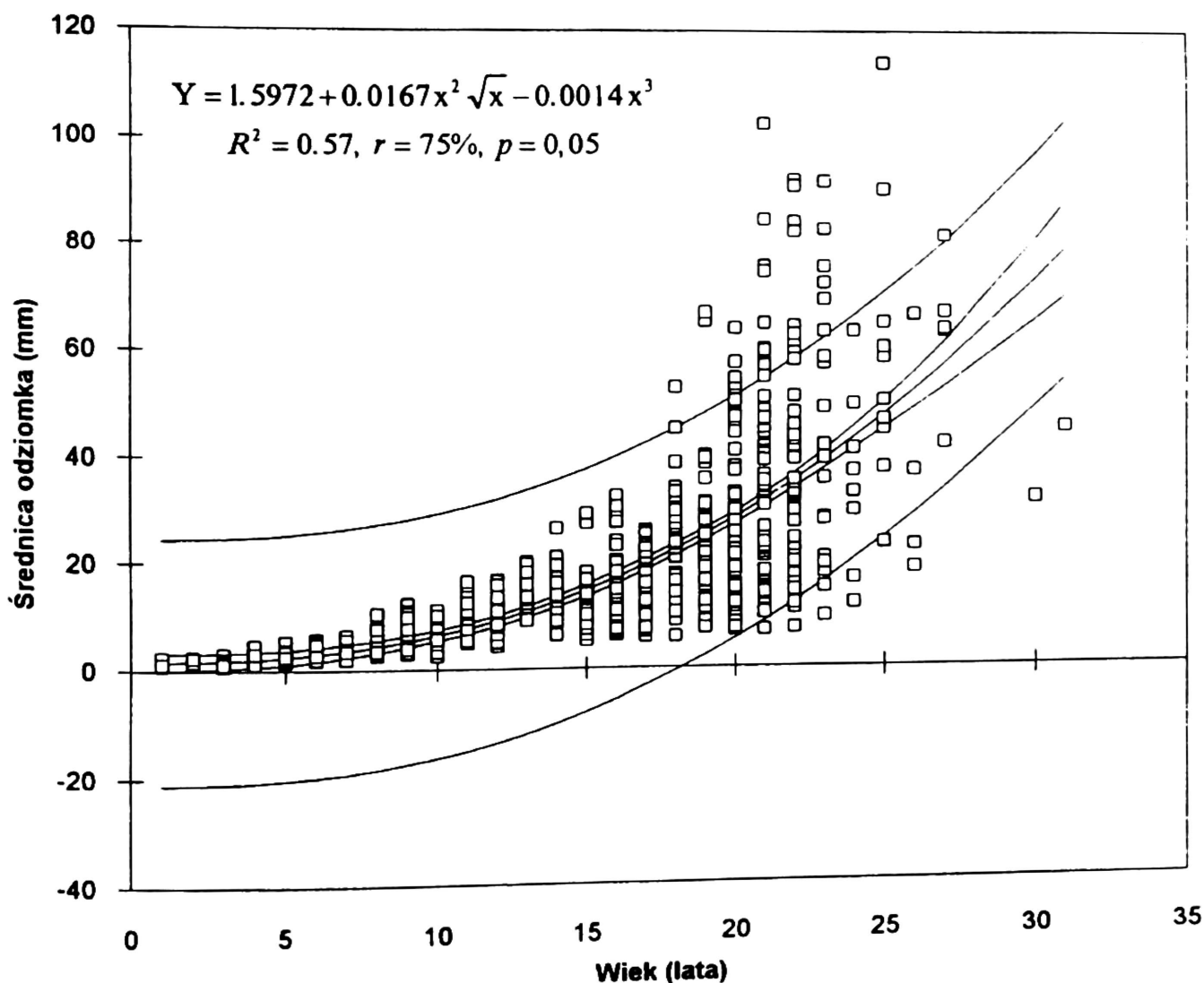
- y — wysokość (w cm),
 x — wiek samosiewów sosny,

Współczynnik determinacji R^2 (współczynnik korelacji między pomiarami i odpowiadającymi im wielkościami obliczonymi dla najlepiej dopasowanej funkcji) wynosi 0,66 z 95% przedziałem ufności, przy poziomie istotności $p = 0,05$. Spotykana często w pracach dendrometrycznych (3–6) funkcja kwadratowa przybiera dla wyrażenia tej zależności postać:

$$y = -3,413 - 1,9x + 0,55x^2$$

ze współczynnikiem determinacji R^2 równym 0,57. Przebieg funkcji w przedziale najmłodszych klas wieku jest jednak malejący, co ogranicza jej stosowanie.

Zależność między wiekiem samosiewów a średnicą ich odziomka (ryc. 2) opisuje funkcja wyrażona wzorem:

RYC. 2. Zależność pomiędzy wiekiem samosiewów sosny a średnicą ich odziomka

$$y = 1,5972 + 0,0167x^2 \sqrt{x} - 0,0014x^3$$

gdzie:

- y — średnica odziomka (mm),
x — wiek samosiewów sosny.

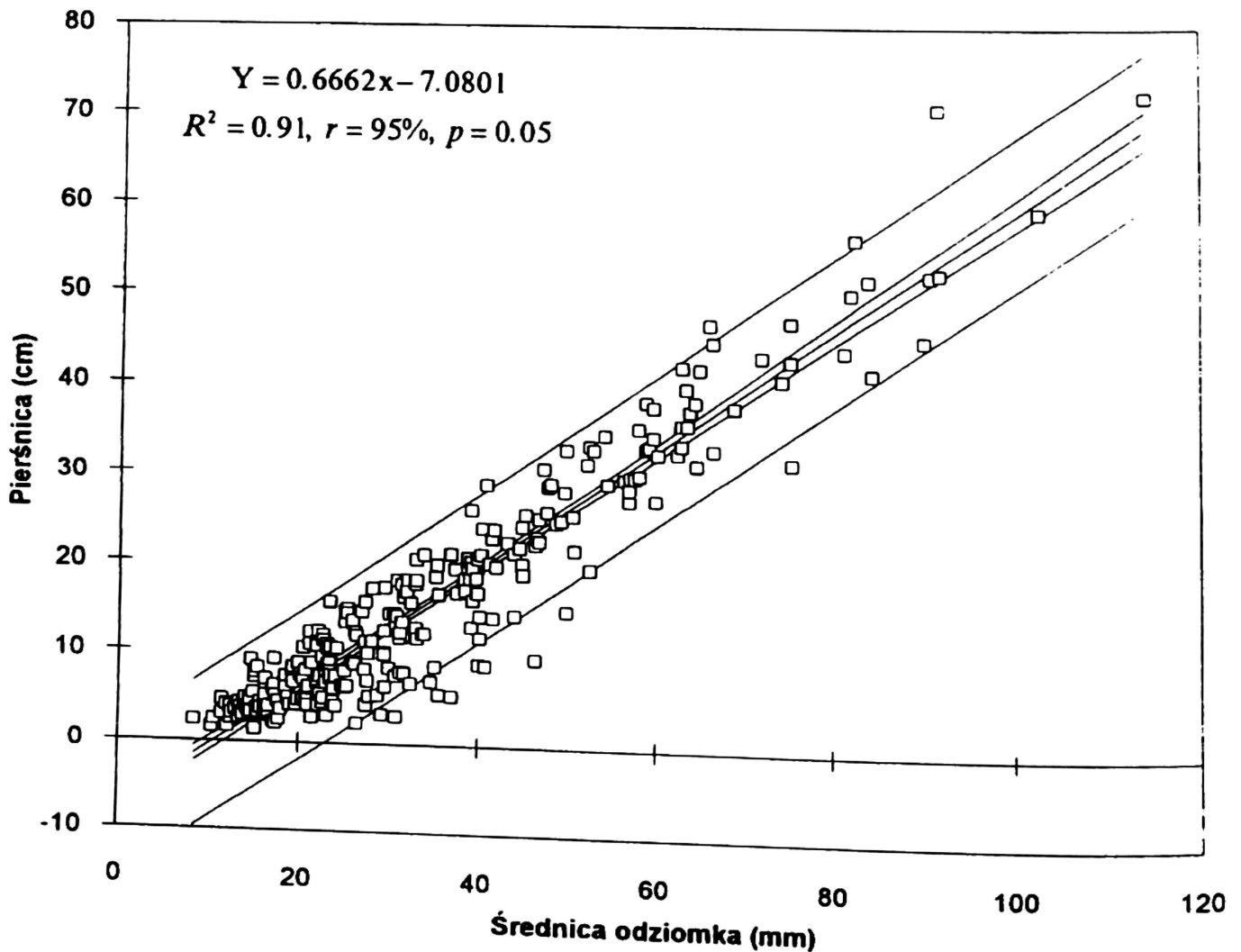
Współczynnik determinacji R^2 wynosi 0,57 z 95% przedziałem ufności przy $p = 0,05$. Funkcja kwadratowa tej zależności ma postać:

$$y = 4,13 - 0,84x + 0,1x^2$$

przy współczynniku determinacji R^2 równym 0,57 i $p = 0,05$.

Nie wszystkie osobniki samosiewów sosny osiągnęły wysokość 1,30 m, co nie pozwala zmierzyć ich pierśnicę. W celu stwierdzenia możliwości zamiennego korzystania z pomiarów pierśnicy lub średnicy odziomka zbadano korelację między nimi (ryc. 3). Liniowa zależność wymiarów odziomka i pierśnicy samosiewów wyraża się wzorem:

$$y = -7,08 + 0,666x$$

RYC. 3. Zależność pomiędzy średnicą pnia w odziomku i pierśnicy samosiewów sosny

gdzie:

x — średnica odziomka (w mm),

y — pierśnica (w cm).

Współczynnik korelacji r równy 95% wskazuje na silny związek między wielkością pierśnicy a średnicą odziomka. Współczynnik determinacji R^2 wynosi 0,91 dla 95% przedziału ufności i przy $p = 0,05$.

Zależność między średnicą w odziomku a wysokością badanych samosiewów dobrze opisuje równanie wyrażone wzorem (ryc. 4):

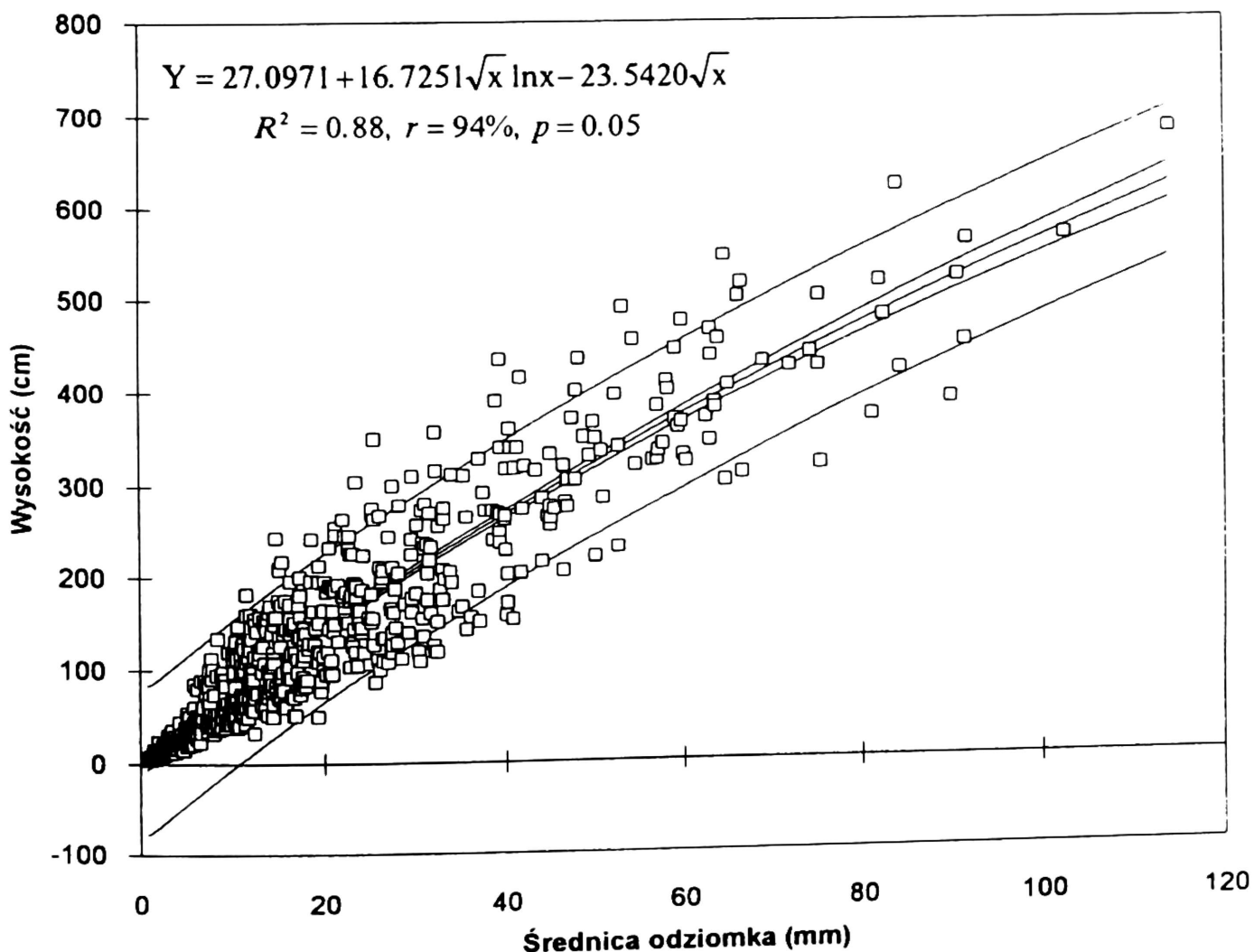
$$y = 27,097 + 16,73 \sqrt{x} \ln x - 23,54 \sqrt{x}$$

gdzie:

y — wysokość (w cm),

x — średnica odziomka (w mm).

Współczynnik determinacji R^2 wynosi 0,88 z 95% przedziałem ufności i $p = 0,05$. Funkcja kwadratowa tej zależności ma postać:

RYC. 4. Zależność pomiędzy średnicą w odziomku a wysokością samosiewów sosny

$$y = -2,583 + 7,744 x - 0,0226 x^2$$

Współczynnik determinacji R^2 tej funkcji jest równy 0,88 przy $p = 0,05$ i z 95% przedziałem ufności.

Bardzo silna korelacja między średnicą w odziomku a wysokością samosiewów umożliwia stosowanie jednej z tych cech przy wyborze drzew modelowych. Na tej podstawie — kierując się wielkością średnicy w odziomku, wybrano 21 drzew modelowych (osobno dla każdego poletka badawczego). Wielkość fitomasy igliwia dla każdego drzewka modelowego przedstawiono w tabeli.

TABELA
Wartości fitomasy igliwia (w g.s.m.) dla wybranych drzew modelowych

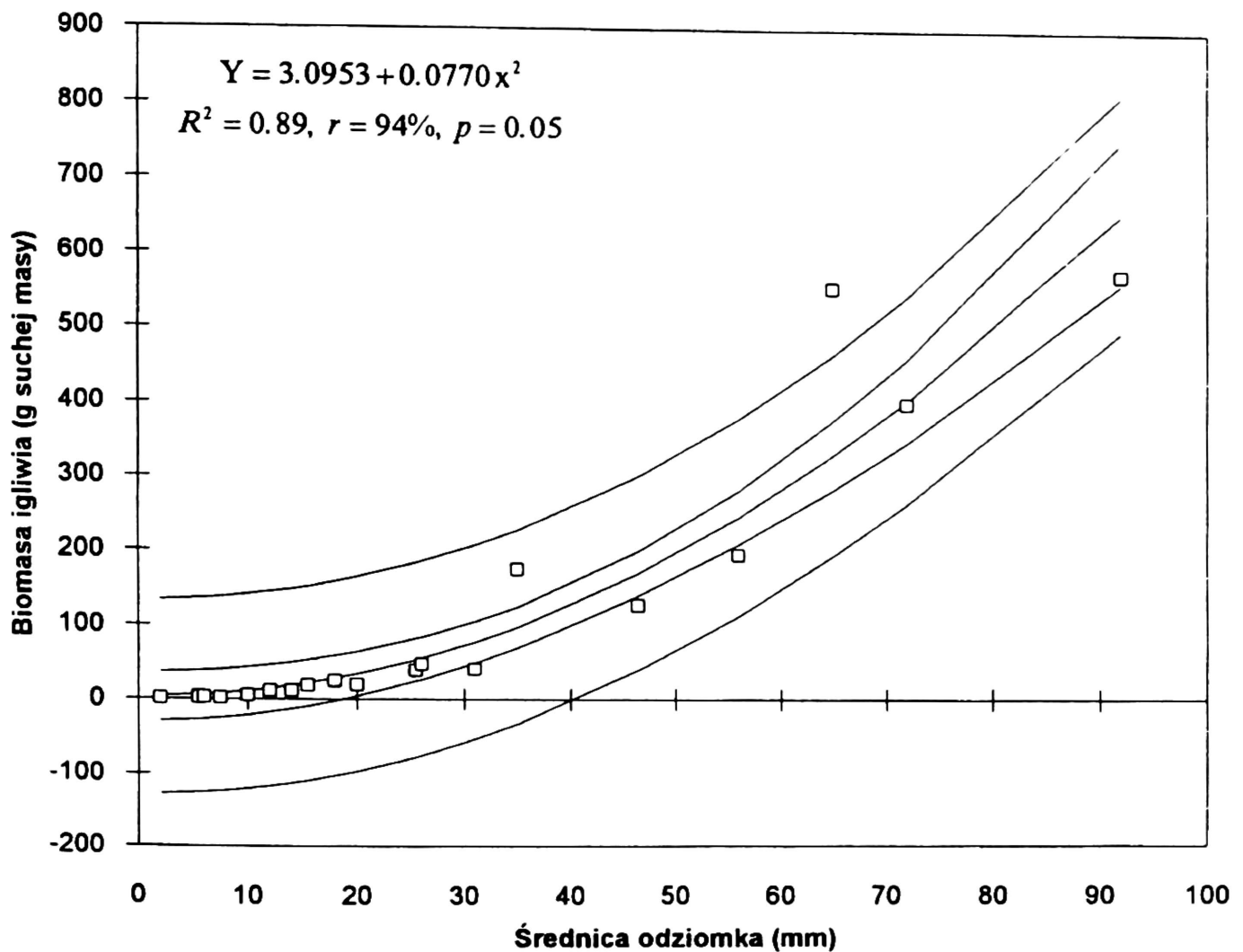
Średnica w odziomku (w mm)	Wysokość samosiewów (w cm)	Fitomasa igliwia (w g.s.m.)
2,0	13,0	0,145
2,0	15,0	0,452
7,5	90,0	1,701
5,5	30,0	1,747
6,0	30,0	2,218
5,5	40,0	3,093
10,0	50,0	4,626
12,0	60,0	10,622
14,0	65,0	10,752
15,5	85,0	18,449
20,0	160,0	18,962
18,0	82,5	24,100
25,5	130,0	38,243
31,0	215,0	40,619
26,0	105,0	47,008
46,5	320,0	127,189
35,0	170,0	174,713
56,0	380,0	194,148
72,0	445,0	398,048
65,0	300,0	552,968
92,0	560,0	571,652

Zależność między wielkością biomasy igliwia a średnicą odziomka drzew modelowych (ryc. 5) najlepiej opisuje funkcja wyrażona równaniem kwadratowym:

$$y = 3,095 + 0,077 x^2$$

gdzie:

- y — biomasa igliwia (g.s.m.),
x — średnica odziomka (mm).

RYC. 5. Zależność pomiędzy ilością suchej masy igliwia a średnicą pnia w odziomku samosiewów sosny

Współczynnik determinacji R^2 równym 0,89 z 95% przedziałem ufności i $p = 0,05$.

Nieco słabsza korelacja występuje między wielkością biomasy igliwia a wysokością samosiewów (ryc. 6). Zależność tę opisano funkcją:

$$y = 0,4365 + 0,0033 x^2 + 0,0001 x^3$$

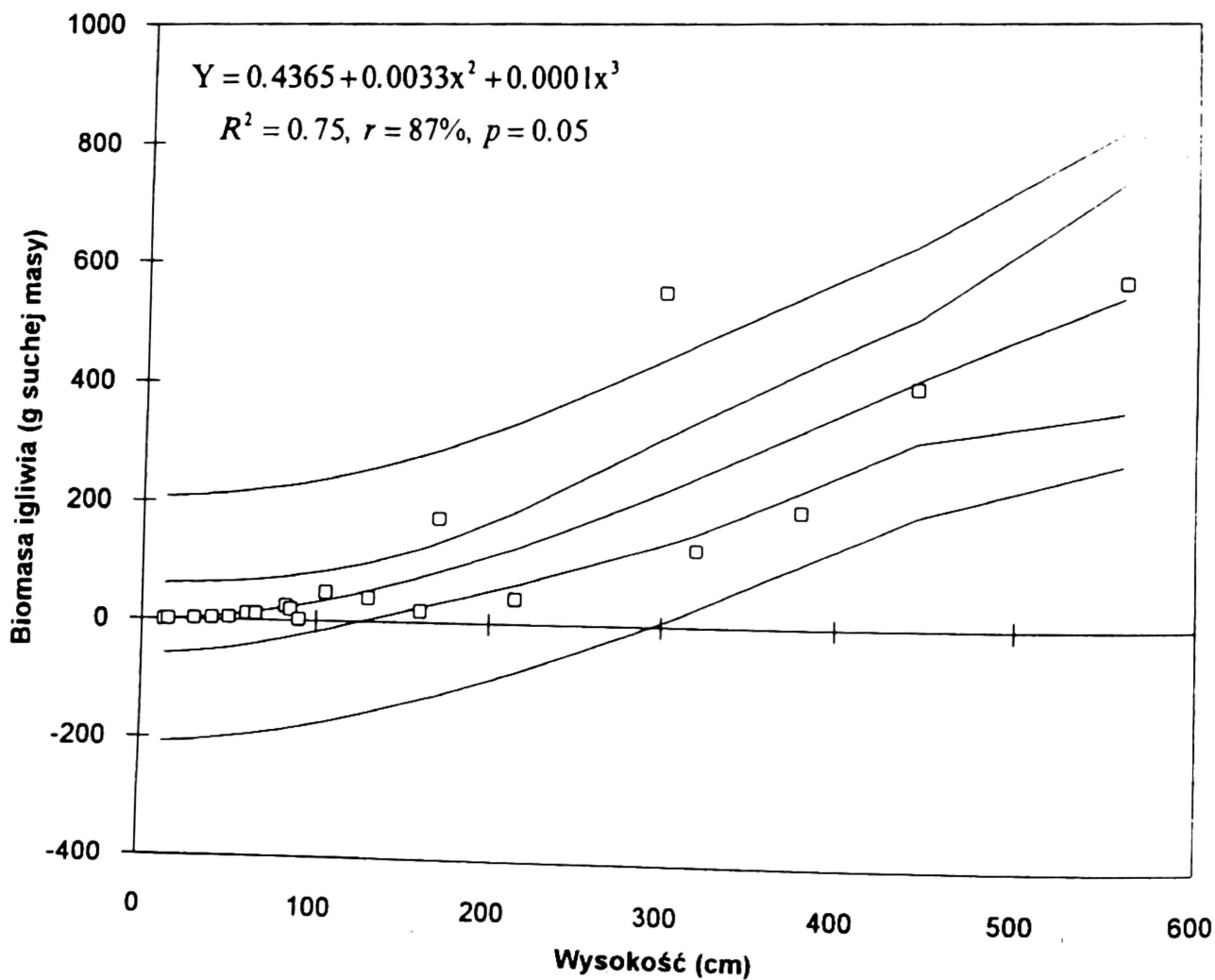
gdzie:

- y — biomasa igliwia (g.s.m.),
- x — wysokość (cm).

Współczynnik determinacji R^2 dla tej funkcji równy jest 0,75 z 95% przedziałem ufności przy $p = 0,05$. Funkcja kwadratowa tej zależności przybiera postać:

$$y = 15,67 + 0,0019 x^2$$

przy współczynniku determinacji równym 0,73 z 95% przedziałem ufności i $p = 0,05$.

RYC. 6. Zależność pomiędzy ilością suchej masy igliwia a wysokością samosiewów sosny

Podsumowanie

Uzyskane wyniki wskazują na istotne zależności między badanymi cechami dendrometrycznymi samosiewów rozwijających się pod okapem starodrzewu. Przytoczone w pracy równania, mimo dość, skomplikowanych wzorów, dobrze opisują badane zależności. Wysokie współczynniki korelacji r między wysokością a średnicą w odziomku, jak również średnicą w odziomku a pierśnicą, pozwalają na ich zamienne stosowanie podczas badania drzewostanu. Jednocześnie duże zakresy zmienności wysokości i średnicy odziomka samosiewów w zależności od ich wieku (tabela) wskazują na znaczne różnice w rozwoju sosny pochodzącej z odnowienia samosiewnego. Wynika to zapewne z różnej wartości materiału siewnego i bardzo zróżnicowanych warunków wzrostu. Ażeby stworzyć dobrą klasyfikację jakościową podrostu samosiewnego należałoby prześledzić rozwój odnowienia od początku jego powstania przez kolejne etapy rozwoju.

Literatura

1. **Chojnacki W.** Zmienność osobnicza niektórych cech morfologicznych sosny pospolitej (*Pinus sylvestris* L.) w pierwszym dziesięcioleciu życia i próba ustalenia współzależności między nimi. *Fol. Forest. Pol. A*, 11: 185–244. 1965.
2. **Fabijanowski J., Jaworski A., Pietras Z.**: Możliwości wykorzystania niektórych cech morfologicznych sosny (*Pinus sylvestris* L.) dla oceny potrzeb świetlnych i jakości jej podrostów. *Acta agr. et silv. ser. silv.* 15: 3–27, 1975.
3. **Lemke J.**: Charakterystyka ilościowa igliwia i ulistnionych gałązek w młodszych drzewostanach sosnowych. *Fol. For. Pol. A*, 21. 1973.
4. **Lemke J.**: Szacowanie ciężaru świeżego igliwia sosny zwyczajnej. *Sylvan* 119 (6): 37–44. 1975.
5. **Lemke J.**: Charakterystyka ilościowa igliwia i ulistnionych gałązek w starszych drzewostanach sosnowych. *Fol. For. Pol. A*, 23. 1978.
6. **Lemke J.**: Tabele do szacowania ciężaru igliwia i ulistnionych gałązek sosny zwyczajnej. *Sylvan* 127 (2): 21–30. 1983.

Summary

Selected dendrometrical features and the size of photosynthetic apparatus in Scots pine (*Pinus sylvestris* L.) natural regeneration seedlings growing under the canopy of a 120-year-old stand were identified. Height, *dbh*, and stump diameter were measured for 822 specimens of various age. Needle biomass was estimated from a model trees sample. Relationships between the measured features were presented in the report.

The relationship between age and height of natural regeneration seedlings was described with the function:

$$y = 6.4845 - 0.2887x \ln x + 0.1728x^2 \ln x$$

at determination coefficient $R^2 = 0.66$ (Fig. 1).

The relationship between age and diameter — with the function:

$$y = 1.5972 + 0.0167 x^2 \sqrt{x} - 0.0014 x^3, \text{ at } R^2 = 0.57.$$

The linear relationship between stump diameter and *dbh* was described with the function:

$$y = -7.08 + 0.666 x, R^2 = 0.91 \text{ (Fig. 3).}$$

The relationship between stump diameter and height — with the function:

$$y = 27.097 + 16.73 \sqrt{x} \ln x - 23.54 \sqrt{x}, R^2 = 0.88 \text{ (Fig. 4).}$$

The relationship between the amount of needle dry mass and stump diameter was described with the function:

$$y = 3.095 + 0.077 x^2, R^2 = 0.89 \text{ (Fig. 5).}$$

while between the amount of needle dry mass and tree height — with the function:

$$y = 0.4365 + 0.0033 x^2 + 0.0001 x^3, \text{ at } R^2 = 0.75 \text{ (Fig. 6).}$$